

Critic's Point

Ὁ Ἐσθονὸς «συνθέτης» Ἄρβο Παίρτ [Arvo Pärt] σὲ τελικὴν ἐτυμηγορία:

(γαλλ.): L'ignorance de son œuvre n'est pas une...perte!

(ἑλλ.): ἡ ἀγνοια τοῦ ἔργου του δὲν συνιστᾶ (κἂν)...ἀπώλεια!

11/2017.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΑΝ ΔΕΝ ΣΦΑΛΛΩ, τὸν πρωτάκουσα ἐν Μεγάρῳ, 26.1.2007, σὲ συναυλία τῆς Κ.Ο.Α. ὑπὸ τὸ Λουκᾶ Καρυτινό, μὲ σολίστ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκ Θεσσαλονίκης πιανίστα Λόλα Τότσιου. Ἀπόσπασμα τῆς κριτικῆς μου στὴν ἀλησμόνητη ἐφ. Ἐξπρές, Ἔτος 45ο, ἀρ. φύλλου 13.147, Ἀθήνα, Σάβ., 3 Φεβρ. 2007, σ. 53.

«Ἐφιάλτης ἀβανταδόρικης φτήνειας, μικρονοϊκῆς φλυαρίας, τονικότατων ψευδομοτίβων ἀνίκανων νὰ συναρθρωθοῦν σὲ ὑποτυπώδη πρόταση, μουσικὴ γιὰ διανοητικῶς καθυστερημένους... πιθήκους, ἀποδείχθηκε τὸ λεγόμενο «*Lamentate*», γιὰ πιάνο (Λόλα Τότσιου) καὶ ὀρχήστρα τοῦ Ἐσθονοῦ ΑΡΒΟ ΠΑΙΡΤ (Arvo Pärt, γ. 1935). Θρῆνος, λέει, γιὰ τὸ θάνατο, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸν «Μαρσύα», ἀφηρημένο γλυπτὸ 155 X 35 μέτρων (ναί, νὰ σᾶς χαρῶ) τοῦ Ἰνδοβρετανοῦ Ἄνις Καπούρ, πὺ ἔκανε τὸν Παίρτ νὰ καταλάβει πὼς... δὲν ἦταν ἔτοιμος νὰ πεθάνει. Ὅμως, μετὰ τὰ 45' πὺ κράτησαν τὰ δέκα μέρη τοῦ ἐκτρώματος, ἐμεῖς τὸν δολοφονούσαμε πάραυτα. Ἡ μουσικότητα Κα Τότσιου, ἔπαιζε μὲ δύο χέρια φληναφήματα γιὰ ἓνα μόνο χέρι ἢ καὶ...ἓνα δάχτυλο. Ἡ ΚΟΑ τῆς ὀφείλει ἀποζημίωση ξανακαλώντας τὴν νὰ παίξει ἓνα ἀνθρωπινὸ κοντσέρτο».

Ἀπὸ τῆ δεύτερη ἐπαφὴ μὲ τὸ ἔργο του, *ξέχασα τὰ πάντα*. Ἦταν μιὰ συναυλία (αἴθ. Δημήτρης Μητρόπουλος, 13.2.2011) μὲ πρόγραμμα τουρλοῦ-τουρλοῦ τῆς παλιᾶς καλῆς *Καμεράτα* Ἄρα, καταφεύγω στὴν κριτικὴ μου, μήπως θυμηθῶ τίποτε. Ματαίως. Τὴν παραθέτω ὁμοίως λοιπὸν, πλὴν ἀποασπασματὸς τῆς ἀναφερομένου στὴν προηγηθεῖσα κριτικῆ μου.

ΠΑΙΡΤ, ΑΡΒΟ (...) : «*Fratres*» (λατ.=ἀδέλφια). Ἔτσι τιτλοφορεῖ σειρά ὁμοειδῶν συνθέσεων-ἐπεξεργασιῶν τοῦ αὐτοῦ θεματικοῦ ὕλικου. Κάθε μέρος τῆς συναυλίας ἄρχιζε μὲ ἓνα «*Fratres*»: (α) γιὰ ἔγχορδα καὶ κρουστὰ (1976) καὶ (β) γιὰ βιολί, ἔγχορδα καὶ κρουστὰ (1992)—χρονολογίες ἀπὸ *Βικιπαίδεια*. Στὶς 26.1.2007 (...) τὸ μεταγενέστερο, (...) «*Lamentate*» του («Θρηνεῖτε» 2002) τὸ χαρακτηρίσα μουσικὴ γιὰ διανοητικὰ καθυστερημένους πιθήκους («Ἐξπρές», 3.2.2007). Ἐδῶ εἶχαμε ἀκόμη ἔλλογες ἀρθρώσεις. Ἐναρμονισμένα λειτουργικὰ μέλη σὲ ἕκταση μικρότερη τῆς ὀκτάβας καὶ μὲ σποραδικὰ τριημιτόνια, δὲν μακρηγόρησαν ἀλλὰ τὸ «ἐνδιαφέρον» (;!) ἐπικεντρώθηκε σὲ ἓνα μόνο ἀδιάκοπο ρυθμικὸ «ὀστινάτο» καὶ στὶς δύο ἐκδοχές, πάντα ἀπὸ γκρανκάσσα μὲ μαλακὲς μπαγκέτες—μακρὸν-δύο βραχέα. Προφανῶς ὁ Παίρτ εἶναι πρῶτα θεοῦσος. Συνθέτης; συζητήσιμο!

Τὴν τρίτη καὶ (ὀρκίζομαι: τε-λευ-ταί-α!) ἐπαφὴ μαζί του, εἶχα χάρι στὴν 4η καὶ τελικὴ σειρᾶς ἐκδηλώσεων τοῦ Νέου Μεγάρου μὲ τίτλο *Adagio* : *Μουσικὲς γιὰ τίς Ἡμέρες τοῦ Πάσχα*, τιτλοφορουμένη... Ἀφιέρωμα στὸν Ἄρβο Παίρτ, ὑποψιάζομαι τίνος κουφιοκεφαλάκη ἰδέα ἦταν (καὶ δὲν τῶδειγνε!). Οἱ δύο πρῶτες δὲ μὲ ἐνδιέφεραν ὡς πρόγραμμα (1. Ντομένικο Σκαρλάττι, Λίστ κ.ἄ., γιὰ πιάνο, ἀνάμεικτοι μὲ διασκευὲς γιὰ γυναικεία φωνὴ καὶ πιάνο ἑλληνορθοδόξων ὕμνων, κάτι σὲ μιλφείγ μὲ μπακαλιάρο σκορδαλιά. 2. Χένρυκ Γκόρετσκι (1933-2010): *Συμφωνία* ἀρ. 3 τῶν *Θρήνων*, ἴσως ἡ πλέον χρυσοφόρος μπούρδα στὰ παγκόσμια μουσικὰ χρονικά.) Λυπήθηκα βέβαια πὺ ἔχασα *Τὰ κατὰ Ἰωάννην Πάθη* τοῦ Μπάχ: ἴδια μέρα καὶ ὥρα πρωτάκουγα τὴν παγκόσμια α'. ἐκτ. μείζονος ἑλληνικοῦ ἀριστουργήματος, τοῦ ἤδη σχολιασθέντος *Ρέχβιερμ*

(1889-90) τοῦ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΙΑΛΙΟΥ (1869-1940). Καὶ τὸν μὲν Μπάχ ξανακούω ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ἐνῶ τὸ Διάλιο...

Περνοῦμε ὅμως στὸ θεοῦσο ἐξ' Ἑσθονίας νούμερο. Τὰ μόνα εὐχάριστα τῆς βραδιᾶς: 1) μετὰ τὸ ρεσιτάλ τοῦ πιανίστα Uwe Matschke, ἐντελῶς πρόσφατα, ἦταν ἡ δεύτερη φορὰ πού στὴν αἴθουσα ΔΜ κυριολεκτικὰ δὲν ἔπεφτε βελόνα! 2) Οἱ λαμπρότατες ἐπιδόσεις (δόθηκαν πνεύματί τε καὶ σώματι σὲ σάχλες πού δύσκολα φαντάζεσαι καλλίτερα παιγμένες), τριῶν τραγουδιστῶν (Ἄρτεμις Μπόγρη, ὑψίφωνος, Νίκος Σπανάτης, κοντρατενόρος, Βασίλης Καβάγιας, τενόρος) καὶ πέντε ἐρμηνευτῶν ὀργάνων (Κώστας Παναγιωτίδης, Μόρφω Παπαδημητρίου-βιολιά, Ἀγγέλα Γιαννάκη-βιόλα, Δημήτρης Τραυλός-βιολοντσέλο καὶ ψυχὴ τοῦ κουαρτέτου ἐγγόρδων) καὶ Χρῆστος Σακελλαρίδης. Τελευταῖος ἀλλ' ἤκιστα ἔσχατος (ἀγγλ. last but not least) ὁ Νίκος Τσουχλός, πού μὲ χαρὰ ξανακούσαμε ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρὸ, νὰ διευθύνει τὸ μοναδικὸ «ἀριθμὸ» τοῦ β' μέρους, μελοποίηση, λέει, τοῦ *Stabat Mater* (ἔτριξαν τὰ κόκκαλα τῶν Περγκολέζι καὶ Ροσσίνι)...

Κατὰ τὴ Βικιπαίδεια, τὸ 2015, ὁ Παίρτ, ἦταν λέει, γιὰ πέμπτη συνεχῆ χρονιά (2010-2015), ὁ περισσότερο ἐν ζωῇ ἐκτελούμενος συνθέτης μουσικῆς, ἡ δὲ μουσικὴ του χαρακτηρίζεται θρησκευτικὴ μινιμαλιστικὴ καίτοι δὲν θυμίζει διόλου Φίλιπ Γκλάς, Τζὼν Ἄνταμς ἢ Στήβ Ράιχ: συνήθως συγκρίνεται μὲ ἐκείνην τοῦ Γκόρετσκυ καὶ τοῦ ἀλήστου μνήμης σέρ (!!!) Τζὼν Τάβενερ (1944-2013) πού ἡ...λαμπράκειος καὶ παραλαμπράκειος Ἑλλάδα, φτύνοντας τὴν ἐλληνικὴ μουσικὴ δυὸ αἰῶνων, στὶς ἀρχὲς λειτουργίας τοῦ Μεγάρου, τὸν δέχθηκε μὲ αὐτοκρατορικὲς τιμές—ὅπως καὶ ὁ Παίρτ, ἦταν βλέπετε...νεορθόδοξος. Τὸν βδελύσσομαι ὡς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς μου, ὅμως μόνον ὡς ἄνθρωπο—ἡ μουσικὴ του μὲ ἀφήνει παγερότατα ἀδιάφορο... Ἀρχικῶς σεξουαλικῶς ἀδαέστατος (πρῶτος ὀλιγόμηνος γάμος του μὲ ἐπώνυμην Ἑλληνίδα παρέμεινε λευκός), τὸ 1990 σὲ δεύτερο γάμο, γνωρίζοντας ὅτι πάσχει ἀπὸ ἀνιάτο, κληρονομικῶς μεταδόσιμο στὰ 75% τῶν περιπτώσεων **σύνδρομο Marfan** (γενετικὴ ἀνωμαλία συνδετικοῦ ἰστοῦ) ἔσπειρε τρία παιδιά—προφανῶς «ἔμαθε» στὸ μεταξύ... Ἀνάληγτος καὶ ἀναίσχυντος! (Ὅλα αὐτὰ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν στὴν ἐφ. *Ἡ Καθημερινή*). Συνελόντι δ' εἶπεῖν, τὸ ἀνακάτεμα οἰασδῆποτε μουσικῆς ἀνοησίας μὲ θρησκεία,

ἀποδεικνύεται ἄκρως κερδοφόρο. Προσεύχεσθε καὶ τσεπώνετε λοιπὸν ἀπανταχοῦ γῆς ἀτάλαντα κνώδαλα...

Ἡ ὅλη συναυλία Παίρτ (*quelle perte de temps!* γαλλ. οἷα ἀπώλεια χρόνου) ἄφησε αἴσθηση...ἡμιμουσικῆς γρηγοριανοῦ μέλους: πλήξη καὶ μονοτονία. Ἄσε πού ἐπὶ 7 συνολικῶς ἔργων, 5 εἶχαν διπλές ἢ τριπλές χρονολογίες συνθέσεως καὶ ἀναθεωρήσεως-εων. ὦ, τῆς αὐτασελγείας! Παραθέτουμε τίς σημειώσεις μας:

1. *Mozart-Adagio*, γιὰ πιάνο, βιολὶ καὶ βιολοντσέλο (1992/2005): ἡ μόνη μουσικὴ ποὺ ἀκούσθηκε σὲ ὅλη τὴ συναυλία, αὐτονόητα ἐκείνη τοῦ τρισμέγιστου Μότσαρτ. «Ἐπεξεργασία», λέει, τοῦ β'. μέρους τῆς *Σονάτας* τοῦ γιὰ πιάνο, φα μείζ. ἔργο K.189e ἢ 280. Ὁ Παίρτ, τῆς κόλλησε λιγόφθογγο ἀργὸ καὶ ἄσχετο «προανάκρουσμα.» Διάρκεια: περ. 6'. Καὶ ἐδῶ...πάπαλα ἡ μουσικὴ!

2. *Spiegel im Spiegel* (γερμ. *Κάτοπτρον ἐν Κατόπτρῳ*) γιὰ βιόλα καὶ πιάνο (1978). Ἀτέρμων Σαχάρα τριήχων στίς ψηλότερες ὀκτάβες (ἀνιοῦσες 4η καθαρὴ, 3η μεγάλη) τοῦ πιάνου. Ἐπαναλαμβάνονταν τόσο ἐπίμονα καὶ ἰταμά, ὥστε δὲν καταλάβαμε τί ρόλο ἔπαιζε ἡ βιόλα (Καυμένη, συμπαθέστατη Ἀγγέλα Γιαννάκη!) Μοῦ ἤρθε νὰ οὐρλιάξω ΕΛΕΟΣ! Πτωχὲ Μπετοβενίσκε μὲ τὰ τρίηχα τῆς *Σονάτας* τοῦ «Σεληνόφωτος»...

3. *Summa*, γιὰ κουαρτέτο ἐγχόρδων (1977-1991). Ἄν ὁ τίτλος εἶναι τὸ θηλυκὸ τοῦ λατ. ἐπιθέτου *summus* (δηλ. ὕπατος, ὕψιστος) θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθεῖ καὶ τὸ λατινικὸ οὐσιαστικὸ *masturbatio* (ἐλλ. αὐτασέλγεια, ἐπὶ τὸ κοσμιώτερον· βλ. ἀνωτέρω), ἀνιαρότατη ἀντιστικτικὴ ἄσκηση, δίχως ἴχνος συνθετικῆς σκέψεως. Πρωταγωνιστικὸ ρόλο ὥστόσο ἔπαιζε τὸ βιολοντσέλο. Τὸ ἔκτρωμα ἔσωσε ὁ ὠραιότατος ἦχος καὶ ἡ μουσικότητα τοῦ Δημήτρη Τραυλοῦ.

4. *My Heart's in the Highlands* (ἐλλ. Ἡ καρδιά μου εἶναι στὰ Ὅρεινά τῆς Σκωτίας) γιὰ κοντρατενόρο καὶ ἐκκλ. ὄργανο (2000/2013). Τὸ πρόγραμμα ἀποσιωποῦσε τὸ στιχουργό. Κόλαση μονοτονίας: ἀνέκκλητος καὶ... ἀνέκπληκτος φεῦ. Ἐχοντας ἐπισκεφθεῖ τὰ μαγευτικὰ *Highlands*, εἰκάζω ὅτι εἶναι ἄγνωστα στὸν Ἐσθονό: Ὅμως ἐπίσκεψή του ἐκεῖ δὲ θὰ τὸν ὠφελήσει μουσικὰ. Ὅπως καὶ νὰ δεῖ, ἔστω, τὸ γυρισμένο ἐκεῖ κινηματογραφικὸ ἀριστούργημα τοῦ Μέλ Γκίμπσον *Braveheart*.

5. *Fratres*, γιὰ κουαρτέτο ἐγχόρδων (1977). Ἀντιγράφω ἀπὸ τὸ σημειωματάριό μου: «ξανά-μανὰ μεσαιωνικοὶ τρόποι, φωνητικὲς γραμμὲς

πού ἡ κίνησή τους σπάνια ξεπερνᾷ σέ ἔκταση τήν ὀκτάβα». Ἄψογη, ὅπως ὄλες οἱ προηγηθεῖσες, ἐκτέλεση δὲν ἄφηνε σκιᾶς ἀμφιβολίας γιὰ τὸ πόνημα. Προφανῶς δὲν ἦταν τὸ *Fratres* πού ἄκουσα τὸ 2007.

6. *Stabat Mater*, γιὰ ὑψίφωνο, κοντρατενόρο, τενόρο, βιολί, βιόλα καὶ βιολοντσέλο (1985), πού ἀποτελοῦσε τὸ β' μέρος τῆς βραδιάς, πού διηύθυνε τέλεια ὁ Τσουῦχλος. Τὸ κείμενο ἀποτελοῦν 20 λατινικά τρίστιχα, ἀποδιδόμενα περισσότερο στὸ Φραγκισκανὸ μοναχὸ Jacopone da Todi (περ. 1230-25 Δεκ. 1306) καὶ λιγότερο στὸν Πάπα Ἰννοκέντιο Γ' (1160 ἢ 1161-1216). Πάπας ἀπὸ τὸ 1198 ὡς τὴν ἐκδημία του, συνέδεδεσε τὸ ὄνομά του μέ τὴν Τέταρτη Σταυροφορία, ἀπολήξασα, ὡς γνωστὸν στὴν κατάληψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Δυτικούς. Καίτοι τὸ κείμενο προβαλλόταν σέ ἑλληνικούς ὑπερτίτλους, ἦταν ἀδύνατον νὰ ὑπολογίσουμε πόσα τρίστιχα μελοποίησεν ὁ Ἐσθονός. Ἡ ποιητικὴ μορφή πιθανότατα νὰ εὐνόησε (συντυχιακά;) τὴν αἴσθηση ὑποτυπώδεις μορφοπλασίας τοῦ ἔργου, διαφέροντος ἀπὸ τὰ προηγούμενα, κατὰ τὸ ὅτι χωριζόταν σέ μικρὰ τμήματα. Καὶ ἐπὶ τέλος, ἐνῶ στὰ προηγούμενα, οἱ μελωδίες κινοῦνταν σέ περιορισμένη ἔκταση, δίχως (διακριτὲς τοῦλάχιστον) δυναμικὲς διακυμάνσεις, καὶ σχεδὸν διαρκῶς σέ ἀπελπιστικῶς συνεχῆ διαστήματα, ἐδῶ ἡ Ἄρτεμις Μπόγρη σκαρφάλωσε ἀπροσδοκῆτως ψηλότερα, ἀφήνοντας, μιὰν ὑπέροχη, μεστή, λαμπερὴ σέ ἠχόχρωμα καὶ πλούσια νότα. Ἄ, ὑπῆρχαν καὶ δύο μέρη ἀναπέμποντα σέ μέτρο 6/8 καὶ στὴ ζίγκα, τὸ δεύτερο λίγο γοργότερο τοῦ πρώτου. Ἀμαρτία ἐξωμολογημένη, δὲν προσέξαμε ἂν ὁ Παίρτ τελείωσε μέ τὸ Ἄμην τοῦ κειμένου. Ὅπως καὶ νὰ τέλειωσε ὅμως, κατέστρεψε τελείως τὴν ὅποιαν ἀλαργινὴ (ψευδ)αἴσθηση φόρμας, ἀφήνοντας κάμποσην ὥρα τὰ δοξάρια τῶν τριῶν νὰ σέρνονται ἄσκοπα στὶς χορδές. Βρὲ οὐστ, ἀπὸ δῶ! (Αἴθουσα Δημήτρης Μητρόπουλος, Μ. Δευτέρα, 10.4.2017).
